

KARA ŚMIERCI W ASPEKTCIE ETYCZNO – PRAWNYM

I. Wprowadzenie

Życie to zjawisko złożone i wielowymiarowe, którego nie można opisać za pomocą jednej prostej definicji¹. Z punktu widzenia biologii są to procesy fizyczne zachodzące w naszym organizmie. Powszechnie uważane jest jako wartość, którą każdy człowiek na Ziemi ceni ponad wszystkie inne wartości. A ochrona życia ludzkiego jest fundamentalnym prawem każdego człowieka². Dlatego kara śmierci w dzisiejszych czasach wzbudza wiele kontrowersji. Niektórzy z nas są przychylni, inni natomiast uważają, że nie powinno dopuszczać się do stosowania tego typu sankcji karnej. Tak naprawdę można znaleźć wiele argumentów za, jak i przeciw. Obecnie zauważalna jest tendencja większości państw na świecie do rezygnowania i potępienia tej formy karania³. Ten spór wywala w naszych czasach wiele emocji, a warto wspomnieć, że trwa on od wieków. Znana była już społeczeństwom o niskim i zaawansowanym stopniu rozwoju kulturalnego⁴. Nie istnieje jeden problem kary śmierci. Najcięższa kara śmierci rodzi wiele zagadnień natury etycznej, filozoficznej, religijnej, prawnej i politycznej⁵. Wielkim kłopotem są zasadnicze pytania o moralne podstawy prawodawstwa związane z kategoriami winy, odpowiedzialności, kary, sprawiedliwości, łaski, miłosierdzia⁶. Zatem celem mojej pracy będzie przedstawienie kary śmierci z uwzględnieniem aspektów prawnych oraz etycznych.

II. Kara śmierci- charakterystyka

Karą śmierci (karą główną, sankcją ostateczną) nazywamy sankcję w prawie karnym, polegającą na odebraniu życia osobie, która popełniła czyn karalny⁷. Uważa się ją za najostrzejszy środek represyjny w systemie sankcji karnych⁸. Kara śmierci w starożytnym Rzymie jak to ujął Antoni Dębiński „została zarezerwowana tylko, dla niektórych, najcięższych deliktów”⁹, takich jak morderstwo, zdrada czy szpiegostwo. Istnieją jednak kraje, w których można stracić życie również za przestępstwa na tle seksualnym, cudzołóstwo, korupcję, dezercję, handel narkotykami czy tchórzostwo. Proces ograniczania stosowania kary śmierci datuje się od okresu oświecenia¹⁰. Spór o stosowanie tego rodzaju sankcji, zainicjował dopiero w XVIII w. Cesare Beccaria, włoski prawnik, wystąpił

¹ Zob. Encyklopedia PWN, tom II, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

² J. Marszałek-Kawa, R. Gawłowski, *Kulturowe uwarunkowania współczesnej Azji*, Toruń 2011, s. 13.

³ K. Pyzik, M. Pejas, *Problem kary śmierci w Chińskiej Republice Ludowej*.

⁴ A. Mazurek, *Kara śmierci : historia, prawo, etyka*, Wydawnictwo Drukarnia "Bestprint", Lublin 2006, s. 8.

⁵ S. Wakulak, praca licencjacka pt. „ *Kara śmierci w polskim prawie karnym*”.

⁶ R. Tokarczyk, *Prawa narodzin, życia i śmierci*, Wydanie XI poszerzone, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 382.

⁷ P. Bukowczyk, „*Kara śmierci we współczesnym prawie międzynarodowym publicznym*”.

⁸ Zob. Encyklopedia PWN, tom I, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

⁹ A. Dębiński, „*Rzymskie prawo prywatne, Kompendium*.” Wydanie IV, Lexis Nexis, Warszawa 2008, s.267.

¹⁰ E. Smoktunowicz, *Kara śmierci, w: Wielka encyklopedia prawa*, wydanie II, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2005, s.304.

otwarcie przeciwko zbyt pochopnemu stosowaniu kary śmierci. W tamtych czasach usprawiedliwiano ją dość łatwo. Uwypuklali ją i zaśłaniaли się majestatem władzy i prawa¹¹. Do tego czasu karę tę uzasadniano głównie tym, że stanowi ona skuteczny, a tym samym niezastąpiony środek służący zachowaniu ustanowionego przez Boga porządku społecznego, na którego czele postawił On władcę. Monarcha jako osoba reprezentująca Boga, odgrywał wobec poddanych rolę stróża i gwaranta tego porządku¹². Choć od niepamiętnych czasów, przez kolejne stulecia podejście do niej zmieniało się co najmniej w takim zakresie, jak stosunek do karania. Wydaje się, że przestano ją uważać, przynajmniej w europejskim kręgu kulturowym za „naturalny” element porządku świata¹³. „Kara śmierci jest w ciele politycznym tym, czym rak w ciele pojedynczego człowieka, z tą jedynie różnicą, że nikt do tej pory nie próbował uzasadniać konieczności istnienia raka”¹⁴. Camus, jeden z najwybitniejszych intelektualistów europejskich XX wieku, uważa, że kara śmierci jest nie tylko okrutna i barbarzyńska, lecz wręcz bezsensowna, zbędna i szkodliwa oraz hańbi społeczeństwo¹⁵. Podobnie twierdzi Beccaria, że kara śmierci nie może być pożyteczna, gdyż daje ludziom przykład okrucieństwa¹⁶. Karę śmierci stosowano powszechnie i nierzadko w sposób wyjątkowo wyrafinowany¹⁷. Ciekawostką jest fakt, że w ten sposób we wszystkich epokach karano zarówno kobiety jak i nieletnich¹⁸.

1. Kara śmierci a aspekty etyczne

Dopuszczalność stosowania kary śmierci jest bardzo kontrowersyjnym problemem etycznym. Głównie ze względu na fakt, że proces ten jest nieodwracalny. Tak zwana kara krwi była zazwyczaj bardzo okrutna, co miało mieć charakter prewencyjny¹⁹. W dzisiejszych czasach możemy dostrzec wady i zalety tego procesu. Choć są to poglądy prezentowane w tym zakresie przez każdego człowieka indywidualnie i zależą przede wszystkim od jakości doświadczeń życiowych²⁰. W wywodach filozoficzno - etycznych, mających wykazać zasadność kary śmierci, dokonuje się zwykle rozróżnienia między życiem jako dobrem ontycznym, tożsamym z bytowością i życiem jako dobrem moralnym. Przyjmuje się, że zasada o nienaruszalności życia obowiązuje w sposób bezwzględny tylko wówczas, gdy mamy do czynienia z ludzką egzystencją zgodną z ideałem życia godnego człowieka.

Osoby, które są zwolennikami utrzymania kary śmierci nazywa się abolicjonistami. Duży wpływ w tym względzie miał święty Tomasz z Akwinu. W swej „Summa Theologiae” pisze „*jeśli człowiek staje się niebezpieczny dla społeczności i deprawuje ją swoimi występkami, to słuszną rzeczą jest odebranie mu życia dla ochrony dobra wspólnego*”. Jednym z tez potwierdzających ich stanowisko jest uzasadnienie utylitarne, które dopuszcza karanie śmiercią, pod warunkiem, że prowa-

¹¹ R. Tokarczyk, *Prawa...*, op.cit., s. 382.

¹² Por. S. Salmonowicz, *Prawo karne oświeconego absolutyzmu*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1966, nr 71, s. 31.

¹³ M. Mitera, M. Zubik, *Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Exit, Warszawa 1998, s. 5.

¹⁴ Zob. A. Camus- *Rozważania o gilotynie*, Kraków 1991.

¹⁵ J. Leszczyński, „*Rozważania o gilotynie*” A. Camus Kraków 1991 [recenzja] Mała Antologia Klasyki, Wydawnictwo Klubu Artystyczno-Literackiego, s. 31.

¹⁶ C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s.151.

¹⁷ K. Butowski, *Dopuszczalność kary śmierci w ujęciu Tadeusza Ślipki. Kara śmierci rekapitulacją uprawnionej obrony*, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 2010, nr 8, s. 78.

¹⁸ B. Hernik-Pikulska, *Kara śmierci*, Kraków 2006, s. 79.

¹⁹ E. Żywucka- Kozłowska, K. Szczechowicz, *Meandry kary śmierci*, Volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2014, s.42.

²⁰ T. Ślipko SJ, *Kara śmierci. Za czy przeciw*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010, s.135.

dzi ono do pozytywnych skutków społecznych, głównie przywrócenia równowagi społecznej zachwianej morderstwem²¹. Ponadto święty Tomasz preferuje dobro wspólne, które jego zdaniem uzasadnia potrzebę stosowania kary śmierci. W „Contra gentiles” pisze: „*życie niektórych niebezpiecznych osób zagraża dobru wspólnemu, które polega na harmonii społeczności ludzkiej*”. Stanisław Lem wypowiedział kiedyś takie słowa: „*ja tymczasem jestem entuzjastycznym zwolennikiem kary śmierci w przypadkach, kiedy zwolnienie lub ucieczka zbrodniarza pociąga za sobą łańcuch dalszych mordów i gwałtów*”²². Kara śmierci uniemożliwia popełnianie dalszych przestępstw, szantaż (najczęściej porwania lub zamachy terrorystyczne) przez współników będących na wolności, w odczuciu wielu ludzi jest to sprawiedliwa forma odpłaty za pozbawienie życia (zasada talionu), powoduje równoprawność ofiary i mordercy. Obecne metody wykonywania ograniczają cierpienie fizyczne do minimum. Niektórzy zwolennicy kary śmierci uzasadnienia swojego stanowiska szukają w tekście Pisma Świętego. Chodzi tu o obowiązującą w Starym Testamencie zasadę, która brzmiała: „*jeśli kto przeleje krew ludzką, przez ludzi ma być przelana krew jego*”²³.

Kara śmierci degradowe i dehumanizuje wszystkich, którzy w tym procesie uczestniczą, nie jest niezbędna do osiągnięcia żadnego prawowitego celu prawa i jest niezgodna z godnością ludzką²⁴. Przykładem osoby, która cieszyła się poszanowaniem na całym świecie i która opowiadała się za wyeliminowaniem kary śmierci był Jan Paweł II²⁵. To właśnie on opowiadał w swej encyklice „*Evangelium vitae*” bezpośrednio nawiązując do problemu kary śmierci. Pierwszy raz napisze o niej: „*sprzeciw ten wynika z przekonania, że współczesne społeczeństwo jest w stanie skutecznie zwalczać przestępczość metodami, które czynią przestępcę nieszkodliwym, ale nie pozbawiając go ostatecznie możliwości odmiany życia*”. Ponownie tę kwestię przypomina przy pomocy starotestamentowych nakazów: nie będziesz zabijał (Wj 34,28); nie wydasz wyroku śmierci na niewinnego i sprawiedliwego (Wj 23,7), a także zakaz zranienia w jakikolwiek sposób ciała bliźniego (Wj. 21, 12-27) oraz nakaz będziesz miłował bliźniego swego jak siebie samego (Kpł 19,18). Ogólnie według Encykliki „*Evangelium vitae*” nie istnieją już praktycznie żadne racje społeczne do stosowania kary śmierci. Całościowa lektura encykliki prowadzi do wniosku, że Papież opowiada się za świętością i nienaruszalnością każdego życia ludzkiego²⁶. Typowymi argumentami kary śmierci są m.in. niezbywalność prawa do życia, nieodwracalność kary śmierci, pomnażanie zła poprzez jej stosowanie, przekreślenie resocjalizacji przestępcy, niebezpieczeństwo skazania osoby niewinnej, niehumanitarny charakter, zawierający pierwiastki zemsty. Wielu ludzi twierdzi, że dożywotnie pozbawienie wolności wystarcza do odizolowania sprawcy od społeczeństwa.

Metody stosowania kar śmierci

Egzekucja była i nadal jest stosowana przez niektóre społeczeństwa, jako sposób na rozliczenie się z przestępcami czy też oponentami politycznymi. Wiąże to się z bardziej drastycznymi metodami uśmiercania, torturami itp. Pozbawienie życia jako zwyczajny wyrok ma na celu szybkie strace-

²¹ R. Tokarczyk, *Prawa...*, op.cit., s. 386.

²² T. Fiałkowski, *Świat na krawędzi*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2000, s. 113.

²³ Pismo Święte, *Księga Rodzaju* (9,6), Wydawnictwo Święty Wojciech, 2016.

²⁴ Donald Wright, cyt. za: Wojciech Sadurski, *Tęsknota za katem*, „Gazeta Wyborcza”, 2 sierpnia 2011.

²⁵ J. Świdziński, *Kara śmierci. W obronie życia ludzkiego*, Petrus, Kraków 2009, s. 38.

²⁶ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, Pallottinum, 1995.

nie skazańca, gdzie zgon następował przeważnie szybko i bezboleśnie. Kara kwalifikowana charakteryzowała się tym, że łączono wiele metod torturowania. Także z wykorzystaniem tych, które do śmierci nie prowadziły.

Rozróżniano metody niezależnie od intensywności zadawanego bólu wykonania wyroku na honorowe i hańbiące. Do tych pierwszych powszechnie zaliczano ścięcie. Karą honorową było także rozstrzelanie. Do drugiego rodzaju powszechnie uchodziło powieszenie, a stosowanie jej wobec arystokracji było sporadyczne i czyniono to jedynie wówczas, gdy chciano dodatkowo pohańbić skazańca.

Powyższe podziały form wykonania na kary śmierci obowiązywały w zasadzie tylko w mentalności elit społecznych. Wśród ogółu populacji, a zwłaszcza przestępców i osób, które mogły podlegać egzekucji wykształcały się niekiedy całkiem odmienne wzorce i inne rodzaje egzekucji uważane za honorowe, i tak np. wśród Kozaków zaporoskich nabicie na pal uchodziło za godny sposób zakończenia życia, zaś wśród zbójników tatrzańskich za swego rodzaju honor uchodziła kara śmierci przez powieszenie na haku za ostatnie żebro.

Metodami zaliczanymi do wykonywania kary śmierci w sposób zwykły były:

a) Ukamienowanie

Polega na obrzucaniu skazanego kamieniami przez grupę ludzi uczestniczących w egzekucji. Wykonanie wyroku śmierci poprzez ukamienowanie odbywa się w wielu państwach arabskich, m.in. w Iranie. Tam tej karze podlegają również kobiety, które utrzymują stosunki poza małżeńskie z innymi mężczyznami²⁷.

b) Powieszenie/ uduszenie

Niektóre sposoby wykonywania tej kary wiązały się z rozmyślnym zadawaniem cierpienia, np. powieszenie głową w dół. Za większe przestępstwa np. kradzież sankcja wykonywana była za pomocą liny lub garoty. Z czasem udoskonalono sposób egzekucji poprzez stosowanie szubienicy²⁸.

c) Ścięcie

Wykonywane na kilka sposobów, zwykle za pomocą miecza, topora katowskiego lub gilotyny²⁹. Wykonywana była zazwyczaj za zabójstwo, rabunek, zgwałcenie, bigamię, stręczycielstwo, nekrofiliją, kazirodztwo oraz homoseksualizm³⁰.

d) Rozstrzelanie

Rodzaj kary śmierci polegający na spowodowaniu nagłej śmierci poprzez natychmiastowe zniszczenie organów wewnętrznych lub mózgu skazańca za pomocą pojedynczego lub wielokrotnego postrzału. Wyroki sądów karnych powszechnych nakazywało, aby egzekucję wykonać w ciągu 24 godzin po ogłoszeniu wyroku³¹.

e) Porażenie prądem (przeważnie na krześle elektrycznym)

²⁷ A. Kian- Thiebaut, *Śmierć przez ukamienowanie- przypadek irański*, [w:] *Czarna księga kobiet*, Ch. Ockrent (red.), wyd. W.A.B, Warszawa 2007, s.99-109.

²⁸ E. Żywucka- Kozłowska, K. Szczechowicz, *Meandry...*, *op.cit.*, s.19.

²⁹ A. Łyjak, *Dawne narzędzia kar i tortur- słownik*, wyd. PIT, Kraków 1998, s.20.

³⁰ J. Warylewski, *Kara – podstawy filozoficzne i historyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007, s.143.

³¹ Rozporządzenie Prezydenta z dnia 13 grudnia 1927 r. o wykonaniu wyroków śmierci, wydanych przez sądy karne powszechne. (Dz.U. 1927 nr 112 poz. 947).

Inaczej nazywane elektrokcją. Pierwszy raz ta metoda została wypróbowana w 1890 r. Stosowana jest po dziś dzień w USA. Polega na zabiciu przy użyciu energii elektrycznej³². Skazaniec głównie ginął przez zatrzymanie akcji serca.

f) Zagazowanie (w komorze gazowej)

Urządzenie to służy do uśmiercania ludzi trującym gazem (zwykle cyjanowodorem).

g) Utopienie

Potocznie nazywana karą worka. Stosowana przeważnie w starożytności. Egzekucja polegała na zaszcyciu w worku skazanego, a następnie wrzuceniu go żywcem do zbiornika wodnego³³.

h) Otrucie

Dokładnie wstrzyknięcie skazanemu dawki trucizny. Po raz pierwszy zastrzyk z trucizny wykonano w 1977 r. w stanie Oklahoma³⁴. Jest obecnie najpopularniejszą metodą wykonywania kary śmierci w USA. W momencie uruchomienia pompy skazany otrzymuje kolejno trzy środki, usypiający, zwiotczający mięśnie i zatrzymujący pracę serca.

Metodami zaliczanymi do wykonywania kary śmierci w sposób kwalifikowany były:

a) Ukrzyżowanie

Skazańca przybijano do poprzeczki, którą wciągano i doczepiano do pionowego słupa wkopanego wcześniej w ziemię. Całość przypominało krzyż. Męka skazanego mogła trwać od kilku godzin do nawet kilku dni.

b) Spalenie na stosie

Polegało na przywiązaniu skazańca do słupa, ułożeniu stosu z drewna i podpaleniu go. Skazanymi byli chrześcijanie, innowiercy, osoby oskarżone o herezję i zajmowanie się magią (czarownice). Ludzie pochodzenia żydowskiego również podlegali tej metodzie egzekucji.

c) Łamanie słońcem

Praktykowane przez tysiące lat w południowo-zachodniej Azji, a zwłaszcza w Indiach. Słonie używane do egzekucji były trenowane do miażdżenia i rozczłonkowania (rozrywania) skazańców w czasie publicznych egzekucji.

d) Ćwiartowanie

Ofiara zostawała unieruchomiona, a następnie kat zaczynał oddzielać po kolei różne części ciała zaczynając od kończyn, palców itp. Skazany przeważnie ginął z wykrwawienia. Czasami dla zadania większego bólu rany posypywano solą.

e) Nabicie na pal

Skazaniec konał przez długi czas. Zależnie od wytrzymałości organizmu i stopnia uszkodzenia organów wewnętrznych trwać to mogło nawet 3 dni. Krzywo wbity pal znacznie przedłużał cierpienia skazańca. Zdarzało się, dla zaostrenia kary, skazańca po nabiciu na pal smarowano łatwopalną substancją i podpalano.

f) Rozerwanie końmi

³² E. Żywucka-Kozłowska, K. Szczechowicz, *Meandry...*, op.cit., s.20.

³³ E. Żywucka-Kozłowska, K. Szczechowicz, *Meandry...*, op.cit., s.19.

³⁴ M. Mitera, M. Zubik - „Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych” Helsińska Fundacja Praw Człowieka, EXIT, Warszawa 1998, s. 41.

Polegało na przywiązaniu skazanego do czterech koni (za ręce i nogi), które ciągnąc w cztery strony rozrywały skazańca. Śmierć następowała poprzez natychmiastowe wykrwawienie.

g) Powieszenie na haku (za żebro)

Skazańca najpierw nabijano na hak (pod żebro) po czym wieszano. W zależności od obrażeń jakie poczynił hak, skazany mógł zwisać nawet długi czas dopóki się nie wykrwawił.

h) Ugotowanie (zwykle w oleju)

Przygotowywano najpierw kadź lub spory kocioł. Gdzie wlewano najczęściej olej, rzadko wodę. Ciecz była doprowadzana do wrzenia po czym wrzucano do niej skazańca, który po prostu gotował się żywcem.

i) Obdarcie ze skóry

Była to metoda i egzekucji oraz tortur, w zależności od ilości zerwanej skóry. Ofiarę polewano gorącą wodą. Następnie kat brał nóż i zdierał skórę z ciała, od nóg aż po głowę.

j) Zagłodzenie

Skazanego często wcześniej bito, po czym umieszczano go i zamykano w dość małej klatce. Najczęściej wisiała ona na słońcu co wzmagало cierpienia. Ofiara przeważnie kończyła swój żywot nie z głodu lecz odwodnienia.

k) Rozszarpanie i pożarcie przez zwierzęta (np. lwy, psy)

l) Zmiażdżenie

Techniki miażdżenia są bardzo zróżnicowane w zależności od miejsca. Przykładem może być rzucanie na ofiarę głazów.

m) Łamanie kołem

Nagą ofiarę z szeroko rozstawionymi kończynami przywiązywano do metalowych pierścieni. Następnie pod jej biodra, kolana, kostki, łokcie i nadgarstki podkładano grube kawałki drewna. Wtedy kat miażdżył jej ciało ciężkim kołem (rodzajem kanciastej maczugi, której krawędzie były obite metalem).

Od roku 2000, egzekucje przeprowadzane są poprzez: ścięcie głowy (w Arabii Saudyjskiej i Iraku), porażenie prądem elektrycznym (w USA), powieszenie (w Egipcie, Iranie, Japonii, Jordanii, Pakistanie, Singapurze i innych krajach) , a także śmiertelny zastrzyk (w Chinach, Gwatemali, Filipinach, Tajlandii, USA), rozstrzelanie (w Białorusi, Chinach, Somalii, Tajwanie, Uzbekistanie, Wietnamie i innych krajach) oraz ukamienowanie (w Afganistanie i Iranie) i zadżganie (w Somalii). W Ameryce skazany sam sobie wybiera karę śmierci³⁵.

2. Kara śmierci w świecie

W dawnych czasach była stosowana powszechnie, zaś aktualnie zabroniona praktycznie jest w całej Europie (wyjątek Białoruś, a w Rosji obowiązuje moratorium na karę śmierci, co oznacza, że można ją orzekać a nie wykonywać). W Stanach Zjednoczonych legalna jest w większości stanów. Japonia również należy do krajów, w którym dozwolone jest stosowanie tego rodzaju sankcji. Obecnie wyroki śmierci stosuje się w ponad 60 krajach na świecie. Są to m.in. państwa uprzemy-

³⁵ J. Ławońska, M. Jaskuła, *Kara śmierci*.

słowione, takie jak np. Chiny. Skazanym można być za: zabójstwo, zdradę stanu czy za dążenie do nielegalnego przejścia władzy.

Śmierć w USA grozi za morderstwo. Można śmiało stwierdzić, że mitem jest to, że osoba, która przeżyje egzekucje na krześle elektrycznym zostaje ułaskawiona. Egzekucja jest wtedy powtarzana³⁶. Aby nie było możliwości stwierdzenia, kto dokonał wyroku śmierci za dźwignię pociągającą 3 bądź więcej osób. Według danych do 1998 r. 167 państw zniosło karę śmierci. W 14 innych zasądza ją jedynie za zbrodnie wojenne. W 24 następnych zaprzestano wykonywania egzekucji w praktyce, tzw. abolicja de facto, czyli mimo istnienia tej kary w wewnętrznych ustawodawstwach.

Przykładem państw gdzie egzekucje wykonuje się publicznie mogą być Iran, Arabia Saudyjska oraz Chiny. Z kolei w USA egzekucję mogą oglądać między innymi rodziny ofiar oraz skazańca. Kara śmierci obowiązuje wciąż w 68 krajach świata, ale wiele z nich nie przeprowadza egzekucji. W 2004 roku 5 państw usunęło tę sankcję z prawodawstwa. Są to: Bhutan, Grecja, Samoa, Senegal i Turcja. W 2006 zniesiono ją na Filipinach, w 2007 w Ruandzie.

Jak podaje Amnesty International (organizacja zajmująca się zawodowo tzw. prawami człowieka)³⁷ dramatyczny wzrost liczby wykonanych egzekucji w 2015 roku doprowadził do stracenia większej liczby osób niż kiedykolwiek przez ostatnie ćwierćwiecze. Przyrost był w większości napędzany przez Arabię Saudyjską, Iran i Pakistan, a informuje o tym Amnesty International w corocznym przeglądzie stosowania kary śmierci na świecie. W 2015 roku stracono minimum 1634 osoby – to wzrost o ponad 50% względem poprzedniego roku i najwyższa odnotowana przez Amnesty International liczba od 1989 roku. Liczba ta nie zawiera danych z Chin, gdzie prawdopodobnie stracono tysiące osób, ale informacje o karze śmierci objęte są tam tajemnicą państwową³⁸. Do niedawna kara śmierci w Chinach groziła za 68 rodzajów przestępstw, w tym nawet tych niezwiązanych z użyciem przemocy (np. przestępstwa gospodarcze)³⁹. Jeżeli chodzi o kwestię to tam możemy zostać skazani na taką karę na przykład za: przemyt, hazard, kradzież krowy lub nieopłacenie podatku VAT. Helsińska Fundacja Praw Człowieka wylicza, że jeszcze w latach 1994- 1995 orzekano ją za: bigamię, chuligaństwo, defraudację, fałszerstwo, gwałt, handel kobietami i dziećmi itp.⁴⁰

W Singapurze nawet obcokrajowiec może być skazany na śmierć przez powieszenie. Egzekucje odbywają się tylko w piątki. Karane śmiercią jest: piractwo (morskie, nie komputerowe) handel narkotykami, dążenie do buntu lub wojny. Swoistą legendą jest kat Singapuru - Darshan Singh, który od 1959 roku stracił ponad 850 ludzi⁴¹.

3. Kara śmierci w Polsce

Kara śmierci istniała w społeczeństwie polskim od niepamiętnych czasów i stanowiła główne narzędzie w walce z przestępczością. W prawie wczesnośredniowiecznym kara miała być przede wszystkim odpłatą za wyrządzone zło. Dlatego też wczesnośredniowieczne systemy prawa kierowa-

³⁶ J. Ławońska, M. Jaskuła, *op.cit.*

³⁷ J. Ławońska, M. Jaskuła, *op.cit.*

³⁸ Amnesty International, *Kara śmierci: Największa liczba egzekucji od 25 lat*, 2016, <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-najwieksza-liczba-odnotowanych-egzekucji-od-ponad-25-lat/> (dostęp: 03.04.2017).

³⁹ Amnesty International, *Chiny: nikt nie jest bezpieczny. Polityczne represje i nadużycia władzy w latach dziewięćdziesiątych*, Stowarzyszenie Amnesty International w Polsce Gdańsk, Jaśkowa Dolina 1997, s. 95.

⁴⁰ Dane opublikowane przez Helsińską Fundację Praw Człowieka: <http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/Karasm.html>.

⁴¹ J. Ławońska, M. Jaskuła, *op.cit.*

ły się głównie zasadą talionu „oko za oko, ząb za ząb” Kodeks karny z 1932 r. przewidywał w art. 37, że kara śmierci jest karą zasadniczą, wykonuje się ją przez powieszenie (art. 38). Zagrożone nią było pięć przestępstw. Z czego cztery to przestępstwa polityczne oraz za jedno przestępstwo pospolite, a mianowicie za zabójstwo. W ustawodawstwie międzywojennym kara śmierci przewidziana była, oprócz kodeksu karnego, również w innych ustawach dodatkowych. Wśród nich najdonioślejsze znaczenie miało rozporządzenie Prezydenta RP z 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym. Karę śmierci, już w formie sankcji alternatywnej, przewidywał także dekret Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 listopada 1938 r. o ochronie niektórych interesów Państwa. Po II Wojnie Światowej, w rezultacie wytycznych zawartych w uchwale Rady Ministrów z 13 grudnia 1945 r., w której wyrażono konieczność zaostrzenia kar za wszelką działalność podrywającą spokój, porządek i bezpieczeństwo wewnątrz kraju, jak i osłabiającą Polskę na zewnątrz, powstał dekret z 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa. Zwany był małym kodeksem karnym, który dopuszczał stosowanie kary śmierci. Była ona przewidziana także w art. 7 § 4 dekretu z 5 sierpnia 1949 r. o ochronie sumienia i wyznania. Odmienne znaczenie dla tej problematyki miało ustawodawstwo karne przeciw - faszystowskie. Chodzi tu przede wszystkim o takie akty prawne jak: dekret z 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego, w którym kara śmierci przewidziana była jako kara alternatywna, i dekret z 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kar dla faszystowsko – hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego. Dekret sierpniowy przewidywał karę śmierci za zbrodnię ludobójstwa i za działanie na szkodę osób, które ze względów politycznych, narodowościowych, wyznaniowych lub rasowych były poszukiwane lub prześladowane przez władzę. Uchwalono dekret z 12 grudnia 1981 r. o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego. Przewidywał on, że w czasie obowiązywania stanu wojennego, za przestępstwa podlegające postępowaniu doraźnemu sąd może wymierzyć karę śmierci, jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia konkretnego przestępstwa nie jest niższa od 8 lat pozbawienia wolności. W roku 1988 wykonano w Polsce ostatnią egzekucję w krakowskim więzieniu na Stanisławie Czabańskim skazanym za gwałt i zabójstwo. Od tego roku obowiązywało w Polsce faktyczne moratorium na stosowanie kary śmierci, czyli kara ta nie była wykonywana, mimo iż nadal istniała w katalogu kar. Moratorium ustawowe wprowadzono na okres 5 lat, przywrócono jednocześnie karę dożywotniego więzienia, lecz nie zawieszono możliwości orzekania kary śmierci. Ostatecznie kara śmierci nie znalazła się w kodeksie karnym uchwalonym 20 czerwca 1997 r. W uzasadnieniu do projektu kodeksu karnego odnośnie kary śmierci napisano: "kara ta nie da się pogodzić z zasadą godności człowieka i współczesnym systemem wartości (...), wyniki badań kryminologicznych przemawiają przeciwko tej karze ⁴².

4. Kara śmierci w aspekcie prawnym

Skuteczna ochrona praw i wolności człowieka jest podstawowym obowiązkiem państwa i wszystkich jego organów. Normatywny zakres tych praw wyznaczają Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy. Zarazem Polska, jako członek społeczności międzynarodowej jest stroną całe-

⁴² Zob. S. Wakulak, *op.cit.*

go szeregu traktatów regulujących prawa i wolności człowieka. O ile system ochrony tych praw uregulowany w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i jej protokołach dodatkowych jest w Polsce dość dobrze znany i wszechstronnie opisany, o tyle tzw. system uniwersalny, czy ten, który kształtuje się w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, jest znacznie mniej popularny⁴³. Szczególnie silny nacisk na kwestię całkowitego zniesienia kary śmierci w każdych okolicznościach kładziony jest zarówno na forum Rady Europy, jak i Unii Europejskiej. Zostało to wielokrotnie potwierdzone, m.in. w protokole nr 13 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPCz), dotyczącym zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, oraz w Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawie inicjatywy na rzecz powszechnego moratorium na karę śmierci (Dz. Urz. UE C 74E z 20.03.2008, s. 775). Polska urzeczywistnia maksymalny standard ochrony prawa do życia poprzez art. 38 Konstytucji RP ("Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia"), oraz ratyfikację z 2000 r. protokołu nr 6 sporządzonego w Strasburgu dnia 28 kwietnia 1983 r. do EKPCz dotyczącego zniesienia kary śmierci (Dz. U. z 2001 r. Nr 23, poz. 266), a także brak zawarcia kary śmierci w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. w kodeksie karnym (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)⁴⁴. Protokół nr 6 wszedł w życie po spełnieniu wymogu pięciu ratyfikacji⁴⁵. Odnosząc się do art. 2 z protokołu nr 6 sporządzonego w Strasburgu to nie można uważać, że gwarantuje on absolutne bezpieczeństwo w każdej sytuacji życiowej wiążącej się z ryzykiem dla integralności fizycznej. Państwo nie ma również obowiązku zapobiegania każdej ewentualnej przemocy. Artykuł 2 składa się z dwóch odrębnych, chociaż związanych ze sobą części. Pierwsze zdanie ust. 1 wprowadza ogólny obowiązek prawnej ochrony życia, natomiast w drugim mowa jest o ograniczonym wyjątkami zakazie umyślnego pozbawienia życia. Wykaz tych wyjątków, a więc sytuacji, w których pozbawienie życia może być uznane za zgodne z tym artykułem, jest wyczerpujący i musi być ściśle interpretowany (ust. 2)⁴⁶.

III. Zakończenie

Podsumowując ogólnie temat kary śmierci wywołuje on różne reakcje w zależności od naszych własnych poglądów. Każdy człowiek przyjmuje inne stanowisko w tej sprawie. Duży wpływ ma na to środowisko, w którym żyjemy, a także kultura, sposób wychowania, nasza indywidualna wrażliwość i wiele innych czynników. Nie mamy możliwości określenia czy na świecie jest więcej przeciwników czy więcej zwolenników stosowania tej kary. Niektóre z metod były bardzo bolesne. Ludzie często ginęli w męczarniach, niektóre sposoby natomiast powodowały bardzo szybką śmierć. Stosowanie kary śmierci w różnych regionach świata jest raz bardziej humanitarne raz mniej. Europa jest kontynentem, gdzie zakaz kary śmierci jest bardzo mocno przestrzegany. Stał się można powiedzieć standardem. Jeżeli chodzi o przyszłość kary śmierci w ustawodawstwie polskim, to wydaje się, że kara ta w najbliższym czasie nie powróci do katalogu kar zawartego w kodeksie karnym.

⁴³ R. Wieruszewski (red.), A. Gliszczyńska-Grabias, K. Sękowska-Kozłowska, W. Sobczak, L. Wiśniewski, *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, LEX 2012, s. 3.

⁴⁴ R. Wieruszewski (red.), A. Gliszczyńska-Grabias, K. Sękowska-Kozłowska, W. Sobczak, L. Wiśniewski, *Międzynarodowy..., op.cit.*, s. 44.

⁴⁵ L. Garlicki [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. T.2, Komentarz do artykułów 19-59 oraz do protokołów dodatkowych*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2011, s. 612.

⁴⁶ M. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. IV, Oficyna 2009, s. 62.

Analizując stan prawny, który obowiązuje obecnie można zauważyć, iż ewentualne przywrócenie kary śmierci byłoby sprzeczne z różnego typu zobowiązaniami międzynarodowymi. Rzeczypospolita Polska w niektórych sytuacjach mogłaby zostać obciążona sankcjami zastosowanymi przez Radę Europy⁴⁷. Istnieje spora liczba uregulowań występująca na gruncie prawa międzynarodowego publicznego. Jedną z najważniejszych jest Europejska Konwencja Praw Człowieka, ponieważ zawiera w sobie fundamentalne zasady, reguluje prawną ochronę życia, z którą ściśle związana jest problematyka kary śmierci⁴⁸. Jerzy Andrzejewski (polski publicysta) powiedział tak: „*Może przejaskrawiam, lecz częstokroć, kiedy słyszę głosy domagające się kary śmierci – słyszę w nich także potrzebę zbrodni*”⁴⁹. Uważam, że jest to bardzo słuszne stwierdzenie, ponieważ w dobie dzisiejszego rozwoju i cywilizacji tę metodę można zastąpić innymi sposobami karania, które nie budzą, aż takich kontrowersji. W dodatku przyniosą podobne skutki np. odstraszanie od popełniania takich czynów. Ta metoda narusza nasze najważniejsze prawo, czyli prawo do życia. Piąte przykazanie kościelne dokładnie mówi nam „nie zabijaj”. Jeżeli jesteśmy osobami wierzącymi to przykazanie powinno powstrzymywać nas od stosowania takich działań.

Bibliografia

Literatura

1. Amnesty International, *Chiny: nikt nie jest bezpieczny. Polityczne represje i nadużycia władzy w latach dziewięćdziesiątych*, Stowarzyszenie Amnesty International w Polsce Gdańsk, Jaśkowa Dolina 1997.
2. Barcik J., Srogosz T., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2007.
3. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
4. Butowski K., *Dopuszczalność kary śmierci w ujęciu Tadeusza Ślipki. Kara śmierci rekapitulacją uprawnionej obrony*, „Studia Ecologiae et Bioethicae” 2010, nr 8.
5. Camus Albert, *Rozważania o gilotynie*, Kraków 1991.
6. Dębiński Antoni, *Rzymskie prawo prywatne, Kompendium*, Lexis Nexis, Warszawa 2008.
7. Encyklopedia PWN, tom I, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
8. Encyklopedia PWN, tom II, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
9. Fiałkowski Tomasz, *Świat na krawędzi*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2000.
10. Garlicki L. [w:] Garlicki L. (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. T.2, Komentarz do artykułów 19-59 oraz do protokołów dodatkowych*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2011, s. 612.
11. Hernik-Pikulska B., *Kara śmierci*, Kraków 2006.
12. Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, Pallottinum, 1995.

⁴⁷ Zob. J. Barcik, T. Srogosz, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 277.

⁴⁸ Zob. E. Żywucka-Kozłowska, K. Szczechowicz, *Meandry...*, op.cit, s. 106.

⁴⁹ Felieton z cyklu *Notatki w tygodniku „Polityka”*, październiku 1960, cyt. za: M.F. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1958–1962*, Wyd. Iskry, Warszawa 1998, s. 230.

13. Kian- Thiebaut A., *Śmierć przez ukamieniowanie- przypadek irański*, [w:] *Czarna księga kobiet*, Ch. Ockrent (red.), wyd. W.A.B, Warszawa 2007.
14. Łyjak A., *Dawne narzędzia kar i tortur- słownik*, wyd. PIT, Kraków 1998.
15. Marszałek-Kawa J., Gawłowski R., *Kulturowe uwarunkowania współczesnej Azji*, Toruń 2011.
16. Mazurek Aneta, *Kara śmierci : historia, prawo, etyka*, Wydawnictwo Drukarnia "Bestprint", Lublin 2006.
17. Mitera Monika, Zubik Marek - „*Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych*” Helsińska Fundacja Praw Człowieka, EXIT, Warszawa 1998.
18. Nowicki M., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. IV, Oficyna 2009.
19. Pismo Święte, *Stary i Nowy Testament*, Wydawnictwo Święty Wojciech, 2016.
20. Salmonowicz Stanisław - *Prawo karne oświeconego absolutyzmu*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, 1966, nr 71.
21. Smoktunowicz Eugeniusz - *Kara śmierci*, w: *Wielka encyklopedia prawa, wydanie drugie*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2005.
22. Ślipko Tadeusz SJ, *Kara śmierci. Za czy przeciw*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010.
23. Świdziński J., *Kara śmierci. W obronie życia ludzkiego*, Petrus, Kraków 2009.
24. Tokarczyk Roman, *Prawa narodzin, życia i śmierci*, Wydanie XI poszerzone, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
25. Wakulak Sylwester, Praca licencjacka pt. „*Kara śmierci w polskim prawie karnym*” napisana pod patronatem dr Anny Walczak – Żochowskiej.
26. Warylewski J., *Kara – podstawy filozoficzne i historyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.
27. Wieruszewski R. (red.), Gliszczyńska-Grabias A., Sękowska-Kozłowska K., Sobczak W., Wiśniewski L., *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, LEX 2012.
28. Żywucka - Kozłowska Elżbieta, Szczechowicz Krystyna, *Meandry kary śmierci*, Volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2014.

Akty prawne

1. Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego. (Dz.U. 1944 nr 4 poz. 16).
2. Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego. (Dz.U. 1946 nr 5 poz. 46).
3. Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o ochronie wolności sumienia i wyznania. (Dz.U. 1949 nr 45 poz. 334).
4. Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym. (Dz.U. 1981 nr 29 poz. 154).

5. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
6. Protokół nr 6 do *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci*, sporządzony w Strasburgu dnia 28 kwietnia 1983 r. (Dz.U.2001.23.266 z dnia 2001.03.26).
7. Protokół nr 6 do *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczącego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach*, sporządzony w Wilnie dnia 3 maja 2002 r. (Dz.U.2014.1155 z dnia 2014.09.01).
8. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawie inicjatywy na rzecz powszechnego moratorium na karę śmierci (Dz. Urz. UE C 74E z 20.03.2008, s. 775).
9. Rozporządzenie Prezydenta z dnia 13 grudnia 1927 r. o wykonaniu wyroków śmierci, wydanych przez sądy karne powszechne. (Dz.U. 1927 nr 112 poz. 947).
10. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. - Kodeks karny. (Dz.U. 1932 nr 60 poz. 571).
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Inne źródła

1. Artykuł – Amnesty International, *Kara śmierci: Największa liczba egzekucji od 25 lat*, 2016; <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-najwieksza-liczba-odnotowanych-egzekucji-od-ponad-25-lat/> (dostęp 03.04.2017).
2. Artykuł – Bukowczyk Piotr - *Kara śmierci we współczesnym prawie międzynarodowym publicznym* z serwisu <http://konserwatyzm.pl/arttykul/3702/kara-smierci-we-wspolczesnym-prawie-miedzynarodowym-publicznym/> (dostęp 03.04.2017)
3. Artykuł – Ławońska Joanna, Jaskuła Magdalena, *Kara śmierci* z serwisu http://www.wpsnz.uz.zgora.pl/pliki/prace_studentow/prace2/Karasmierci.pdf (dostęp 03.04.2017)
4. Artykuł – Pyzik Karolina, Pejas Maciej - *Problem kary śmierci w Chińskiej Republice Ludowej* z serwisu <http://docplayer.pl/5223334-Problem-kary-smierci-w-chinskiej-republice-ludowej.html> (dostęp 03.04.2017)
5. Artykuł – Wright Donald, cyt. za: Wojciech Sadurski, *Tęsknota za katem*, „Gazeta Wyborcza”, 2 sierpnia 2011.
6. Dane opublikowane przez Helsińską Fundację Praw Człowieka: <http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/Karasm.html> (dostęp 03.04.2017).
7. Felieton z cyklu *Notatki* w tygodniku „Polityka”, październik 1960, cyt. za: M.F. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1958–1962*, Wyd. Iskry, Warszawa 1998.